

Claus Rønlevs bibliotek

Denne søgbare PDF-fil er downloadet fra min personlige hjemmeside www.ronlev.dk.

Digitaliseret efter aftale med Selskabet for Danmarks Kirkehistorie. PDF-filen er kun til ikke kommercielt brug.

Besøg www.ronlev.dk. Måske er der andre af mine mange tusinde artikler og scannede bøger, der har interesse.

Mange venlige hilsener

Claus Rønlev

Kirke
historiske
samlinger
1972

*Udgivet af Selskabet
for Danmarks Kirkehistorie
under redaktion af
Niels Knud Andersen
Leif Grane
Martin Schwarz Lausten*

G·E·C GADS FORLAG

KØBENHAVN

Inskriptionen på Øster Hornum fonten

Af *Erling Rump*

Under mit arbejde med de østjyske »løvefonte« [1], som Mackeprang med så stor interesse har behandlet i sin store bog »Danmarks middelalderlige døbefonte« (D. M. D.), kom jeg også til Ø. Hornumfonten, der efter Mackeprangs inddeling hører til »Himmerland-Mariagertypen« (S. 214 f.). – Denne rummelige font er nærmest formet som en udhulet kugle med vandret afskåret »kuglekalot«, sådan at randen danner en 7–8 cm. bred horisontal ringflade, ind- og udvendig omgivet af en ca. 1,5 cm. forsænket rand.

Fontens kubiske overflade er som de øvrige fonte i gruppen forsynet med antitetiske løverelieffer, to par, fig. 1. Imellem bagdelene på to af løverne er indsat et menneskehoved med store udstående øren. – Reliefferne er nok primitive, men udtryksfulde og har en meget fin overfladeforarbejdning.

Artiklen her omhandler imidlertid den inskription, som er indhugget på fontekanten. – Mackeprang omtaler den i D. M. D. s. 45: »På grund af Stenens stærke Forvitring er det ikke lykkedes at læse den fuldstændigt, men følgende synes dogat kunne konstateres med Sikkerhed:

»FONS · VITE · E · · I LVMINE · TVO – VIDE BIM' (?) LVM'
+ VD · · · · M · APVT · TE · · · ·«, altså med Forkortelser og enkelte Suppleringer: Fons vite e(st) i(n) lumine tuo videbim(us) lum(en)
+ ud · · · · m aput · · · · te · · (og fodnote:) I Fons er kun Begyndelsen af N og den nederste krølle af s bevaret. Ved – findes et Hul i Stenen.«

Kort efter, at jeg havde læst denne meget spændende rebus, blev min tanke ledt hen på Salme 36,10, som synes at kunne passe ganske godt til den ovenfor citerede latinske tekst. Vers 10 lyder: »Thi hos dig er livets kilde, og i dit lys skuer vi lys.« Det var derfor nødvendigt at sammenligne med den tilsvarende latinske tekst i

[1] Rump, E.: Døbefont – offerkar, Berlingske Aftenavis, 2-12-1958, kronik.

Vulgata. Det viste sig straks, at det – p.g.a. den anderledes nummerinddeling – her var salme 35, hvis vers 10[2] lyder: »*quoniam apud te est fons vite, et in lumine tuo videbimus lumen.*« Dette passede helt med det foreliggende, når der blev taget hensyn til abbreviationerne og de bortsprængte stenpartier.

Nu var det så opgaven at få undersøgt sagen på stedet. – Her viste det sig, at alt passede såre smukt til Vulgata, salme XXXV, 10. – Men det er overmåde svært, for ikke at sige umuligt, at læse teksten i almindeligt dagslys. Den kommer først frem i strejflys i mørke, se fig. 2, og bedst i afstøbning, hvor støbematerialet er ensfarvet. På grundlag heraf var det muligt at opmale bogstaverne med kønrøg og fastholde dette gennem fotografering, se fig. 3. – Årsagen hertil er, at bogstaverne kun er ganske overfladisk indhugget. – Jeg mener ikke, som Mackeprang, at stenen er stærkt forvitret. Havde den været det, havde der antagelig kun været meget lidt tilbage at se af teksten. Endvidere ville hele fonteoverfladen med billedrelieffer være medtaget, men det er der ikke tegn på. – Derimod er det klart, at der på enkelte steder er bortsprængt stenfliser af fonteranden, så teksten er blevet beskadiget, således som ovenfor refereret i Mackeprangs fodnote, tildels N og S. Dette gælder også D i APUD. Endvidere er der sket en større afsprængning svarende til ·E (T IN) LVMINE TVO·, hvor det i parentes stående er helt borte, med naturlig plads til majusklerne (T IN) uden abbreviationer og ikke som foreslået i DMD: \bar{I} (alm. abbreviation for IN).

Det i D.M.D., s. 45 nævnte hul er cylindrisk, 2. cm. i diameter og 1 cm. dybt. Det er nøje indpasset i teksten, se fig. – 2–3. Med ca. 1,5 cm. afstand fra sidste bogstav i TVO og første i VIDEBIM: Da hullet endvidere er anbragt efter ordene: *lumine tuo* og har en form, der er meget velegnet til at bære en vokskærte, er det indlysende, at det har fungeret på denne måde. Det må derfor være helt klart, at dette hul er blevet indhugget samtidig med inskriptionen, som i sin helhed er: + QVONIAM APVD TE EST FONS VITE · E(T IN) LVMINE TVO • VIDEBIM LVM. Som omtalt er bogstaverne, der alle er majuskler, ganske let indhuggede i den svagt knudrede granitflade og derfor meget vanskelige at læse. Det må således antages, at de oprindeligt har været optrukne med farve.

[2] *Biblia sacra juxta vulgatam, Liber psalmodum, Ps. XXXV, 10.*

Fig. 1. Ø. Hornum, dåbsvand med lysreflex. (Forf. fot.)

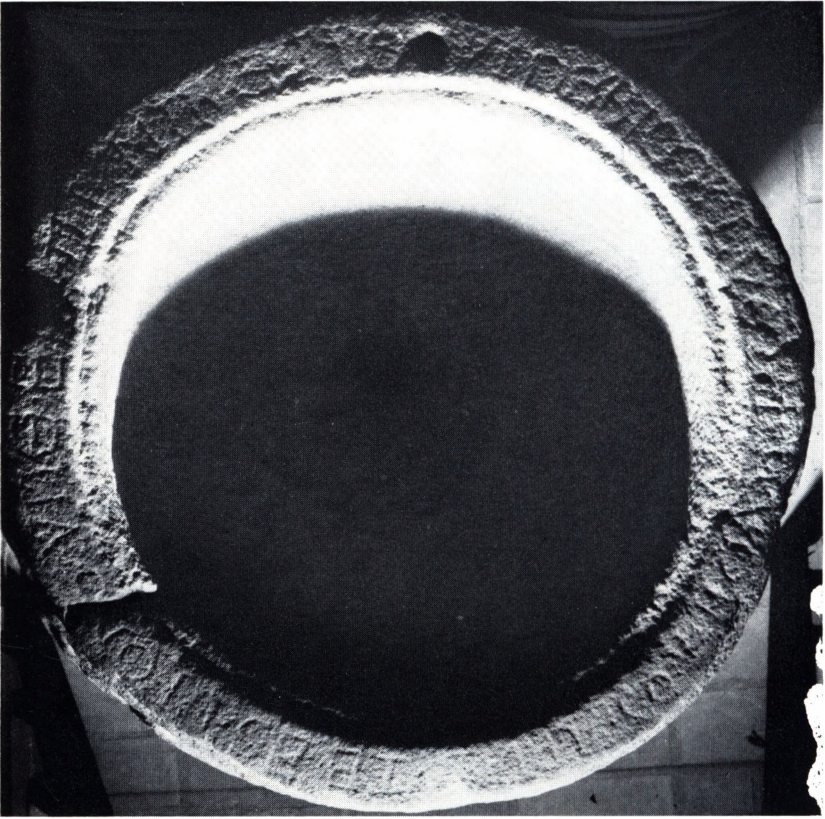

Fig. 2. Ø. Hornum, inskription i strejflys. (Forf. fot.)

Fig. 3. Øster Hornum. Inskriptionen opmalet med kønrøg – de bortsprængte majuskler angivet ved punktering. Teoretisk trækors ilagt med N mod nord, så øst svarer til lyset. (Forf. fot.)

Fig. 4. «Jesu dåb» Bjäresjö-fonten, Skåne. (Forf. fot.)

Den, som anbragte teksten, har kendt sin Vulgata, ligesom stavning og grammatik er ganske korrekt, hvilket jo langt fra er tilfældet i vore øvrige middelalderinskriftioner. Skribenten i Ø.Hornum må derfor have været gejstlig, præst eller munk. De var jo de eneste, der i middelalderen kunne skrive og læse latin. Til gengæld har han ikke været nogen fremragende billedhugger. Majusklerne er rigtige nok men er indhugget temmelig ubehjælpsomt – de er ikke lige store, som de korrekt skulle have været, og kommer drattende henad den cirkulære grundlinie. Anderledes hos den kyndige middelalder-billedhugger, som huggede efter et forlæg, hvis bogstaver endsigse mening han ikke forstod. Han vender af og til bogstaverne forkert, men de er tydeligt indhugget og står billedmæssigt smukt, selvom linieføring og egalitet ofte svigter [3], se f.eks. Bjäresjö-fonten i Sydsåne, fig. 4.

I Ø.Hornum er der en skærende kontrast mellem det håndlag, hvormed fontens reliefudsmykning er gjort, og det hvormed randindskriften er formet. Indskriften må derfor anses for at være yngre end selve fonten. – Hvad skribenten har manglet i håndlag, har han til gengæld haft i teologisk forståelse og symbolik. Bedre skriftsted kunne vel ikke sættes omkring et dåbsvand set ud fra den kristne tro. –

Skribenten har tilfulde forstået, hvad det her drejede sig om. Man må ikke glemme, at det er et gammeltestamentligt skriftsted, som er anvendt til at betegne den kristne dåb. [4], et nyttestamentligt sakrament. Skyldes denne anvendelse en indre inspiration eller en påvirkning udefra? –

Lad os et øjeblik se på, hvad dåben var og betød i middelalderen. – Dåb var *sacramentum initiationes*, d.v.s. det første og grundlæggende sakramente, hvormed kirken mødte mennesker, voksne eller børn. At man var døbt var tegnet på, at man var gået over til den kristne tro. –

Dåben var nødvendig for at blive frelst, ihvert tilfælde for at

[3] Skånes Medeltida Dopfontar (SMD): Tynell, Lars 1913–21, s. 51 og sm. sted indskr. s. 185 f.

[4] Et ikke ukendt fænomen i oldkirkens missionsvirksomhed, hvor man først måtte forkynde Det gamle testaments Gud som himlens og jordens skaber, bortset herfra var naturligvis jøder i Israel eller diasporajøder rundt omkring i det romerske rige, for derefter at forkynde Jesus Kristus som menneskenes frelser. Kristendom og Imperium Romanum: (KIR): Christensen, Torben, 1969, s. 48–50.

opnå fuld salighed.[5] – Derfor var det også kirkeretsligt rigtigt at blive døbt. Dåben skulle helst foretages af en præst, men kunne dog i nødsfald foretages af hvem og hvor som helst. – Man må her tænke på middelalderens store spædbørnsdødelighed og de vanskelige transportforhold. – Særlig vigtig var dåbsformen, som indprentedes overalt, hvor nøddåb fandt sted: *Ego te baptizo in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti*. De ældste dåbsterminer var først og fremmest påske- og pinselørdag, men allerede i oldkirken hører vi også om dåb ved jul og epifanien, ved St. Hans dag o.s.v.[6]

I middelalderen var det skik og brug ved dåben at nedsænke *immersio* eller *submersio*, d.v.s. hel eller halv neddykning tre gange i Faderens, Sønnens og Helligåndens navn.

Først i 1200-tallet begyndte man at øse dåbsvandet over barnets hoved: *infusionsdåb* eller besprængning: *aspersio*, der dog først blev almindelig i 14-1500 tallene[7]. En udmærket illustration ses på Tamdrupfrontalet: »Harald Blåtands dåb« (De gyldne altre, se D.M.D. fig. 6) – den foregår i en rummelig trætønde, da det drejer sig om en voksendåb[8].

Dåbsritualet fik tidlig i oldkirken en rig udformning. Allerede hos Tertullian (ca. 200) omtales adskillige ceremonier. Dette hænger sikkert sammen med dåbens centrale stilling i kirken, men også en vis tilpasning til den antikke hellenistiske kulturverden[9]. Middelalderens lange og omstændelige dåbsritual skyldes en sammensmeltning af forskellige gudstjenester, der i oldkirken blev udøvet til forskellige tider.

I middelalderen havde hvert stift dets egne ritualbøger. – I Danmark kender vi således dåbsritualet fra *Liber agendarum ecclesie et diocesis Sleszwensis* (LAS1), tr. i Paris 1512 samt *Manuale curatorum secundum usum ecclesie Roskildensis*, tr. i Kbh.

[5] Kulturhistorisk Leksikon f. Nordisk Middelalder (KLNLM): III sp. 414.

[6] Der Taufgottesdienst, Leiturgia V, 1970. (Johs. Stauda-Verlag) (DT), se s. 172 m.m. KLNLM III sp. 414.

[7] Hemsjömanualen (HM), Johansson, Hilding. Samlingar och studier till Svenska kyrkans historia: 24. Lund 1950, s. 86–87. KLNLM: III sp. 415.

[8] I Ermoldus Nigeliuss' digt om kong Harald Blåtands dåb (skriftet udg. af selsk. f. historiske kildekrifters oversættelse, XLI, 1886, i Hans Olriks metriske oversættelse s. 25) tales der ikke om lysgivning til neofytten, men der tales en del om andre skikke, hvide klæder, vand fra kildens væld, salve og olie m.m.

[9] KLNLM, III, sp. 416.

1513[10]. Begge disse bøger stammer fra langt ældre håndskrifter. *Notmark-manualet* (NM), 14-århundrede fra Als er et håndskrift, der indeholder dåbsritualet. (Ny udg. 1970: *The Manual from Notmark*.)

Første del af dåben foregik udenfor kirkerummet, som regel i våbenhuset. – Disse ceremonier stammer fra katekumenatet. Præsten spurgte først flere gange fadderne om barnets navn, *Nomendatio*, en reminiscens fra oldkirkens praksis. Derefter fulgte uddrivning af onde ånder, da dåbskandidaten ansås for at stå under djævelens magt. Videre åndede præsten tre gange på barnets ansigt, *sufflation*, ledsaget af ordene: *Recede diaboli* og *Exi ab eo (ea)*[11].

Herefter primsigning, d.v.s. første modtagelse af korsets tegn. – Derpå fik barnet salt i munden (visdommens salt). Endvidere fulgte en lang række exorcismer: *Ergo maledicte diaboli. Exorciso te immunde Spiritus. Audi maledicte Sathana*. Herefter fremsagdes *Deus immortale presidium* og flere andre bønner. – Oplæsning af *evangelium infantium* Matt: 11, 25–30 og Matt: 19, 13–15 blev først almindeligt i løbet af 1100-talet.[12]

Efter læsningen kom *Credo* og *Pater noster*. – Den næste del af ritualet blev indledt med nye exorcismer: *Nec te latet Sathana*. Derpå fulgte *apertio aurium*, idet ørene og næsen blev berørt med spyt, ledsaget af ordene: *Effata quod est aperire*, Mark: 7, 34. Først derefter gik man ind i kirken. Hvis dåbsvandet ikke i forvejen var indviet påskelørdag med en *benedictio fontis*, blev der gydt frisk olie og krisma i fonten: *infundationes crismatis et olei*. – Efter at fadderne på barnets vegne tre gange havde afsvoret »djævelen og alle hans gerninger«, indviede præsten barnet til en sand kristen stridsmand ved at stryge bryst og skuldre med den hellige olie. – Fadderne besvarede derefter de tre spørgsmål om troen (*Traditio symboli* og *Redditio symboli*).

Herefter fulgte selve dåben, d.v.s. tre gange neddykning i fonten, som tidligere anført i Faderens, Sønnens og Helligåndens navn. Endelig fulgte salvningen med krisma (I Johs. 2, 20), hvorefter

[10] Begge nyudg.: Freisen, Paderborn 1898. Se: Dansk Theologisk Tidsskrift (DTT), Ottosen, Knud: Danske middelalderlige dåbsritualer, 1/70 s. 31.

[11] KLMN, III, sp. 416 f.

[12] KLMN, III, sp. 417, HM, s. 81.

barnet blev iført hvid dåbsdragt – en sidste rest af katekumenatets hvide dåbsklæder.[13]

Som afslutning blev dåbsbarnet eller en fadder på dettes vegne trykket et brændende lys i hånden med ordene:

»*Accipe lampadem ardentem et irreprehensibilem/custodi baptismum tuum: ut cum venerit dominus ad nuptias possis ei occurrere in aula celesti cum omnibus sanctis tuis*[14] *ut habeas vitam eternam: et viuas cum christo in secula seculorum Amen.*

Og som afslutning:

Pax tecum. Vade in pace.

Fides tua saluum te faciat. Amen[15].

Selvom der i middelalderen var variationer i dåbsritualerne i alle de nordiske stifter, var hovedindholdet i teksterne og skikkene dog stort set det samme[16]. Den største indflydelse kom fra Tyskland. – Af og til så man dog også fransk og engelsk påvirkning.

Først ved Missale Romanum, der blev fastslået i 1570 efter Tridentinerkonciliet under den katolske modreformation, blev al nadverliturgi og ritual ensrettet i hele den latinske kirke. – Men først efter at kurien i Rom havde rejst krav om ensartethed, blev det efter mange forsøg til virkelighed ved Rituale Romanum 1614[17]. – Reformationen havde da forlængst holdt sit indtog i Danmark (1536).

Tilbage til Ø.Hornum fonten. – Det under inskriptionen omtalte lys-hul har altså i høj grad her sin plads i dåben, hvor lyset, som omtalt, hører med som afslutning på det middelalderlige dåbsritual og gør det den dag i dag.

Under mit arbejde med de gamle latinske ritualer fik jeg den tanke, at inskriptionen på Ø.Hornum fonten måske kunne findes i middelalderteksterne. På forhånd vidste jeg fra katolske gejstlige at den ikke fandtes i Missale Romanum. Efter en del søgen havde jeg heldet med mig. I LASI står under: *Caput II: In vigilia pasche et penthecostes ad benedicendum fontem cantetur Hymnus.*[18]

[13] HM, s. 87, KLNLM, III, sp. 418 og DTT: 1/70, s. 38.

[14] The Use of Lights in Christian Worship. S.P.C.K. Dendy, D.R. (London 1959) (TULChW): Cap. VIII s. 123, som brudepigerne i Matt: 25, 1–13.

[15] LASI (Freisen, s. 51) og DTT: 1/70 s. 38.

[16] KLNLM III sp. 419 og HM s. 53.

[17] HM s. 53.

[18] LASI (Freisen: s. 8), NM (1970: s. 90), HM (1950: s. 79), G. M. Drewes: Lateinische Hymnendichter des Mittelalters, L, s. 242 f., Manuale Lincopense: (Freisen 1904), s. 110 f., Manuale Aboense (Freisen 1904) s. 256 f., m.fl. Udførlig litt. henv. findes i KLNLM III »Dop«.

[Ro] *Rex sanctorum angelorum,
totum mundum adiuva.*

1. *Ora primum tu pro nobis,
virgo mater germinis,
Et ministri patris summi,
ordines angelici.*
2. *Supplicate Christo regi,
cortus apostolici,
Supplicetque permagnorum
sanguis fusus martyrum.*

Rex sanctorum angelorum.

3. *Sancte Galle, pater alme,
tuo fac oramine
Quo dignetur his festiuis
interesse gaudiis –* } [19]

4. *Implorate, confessores
consonaeque virgines,
Quo donetur magnae nobis
tempus indulgentiae.*

Totum mundum adiuua.

5. *Omnes sancti atque iusti,
vos precamur cernui,
Ut purgetur crimen omne
vestro sub oramine.*

Rex sanctorum angelorum.

6. *Huius, Christe, rector alme,
plebis vota suscipe,
Qui plasmasti protoplastum
et genus gignentium.*

[19] Tredie vers findes kun omkring St. Gallen som en specialitet, der er udgået andre steder. – Drewes: L, s. 242, fodnote nederst.

[*Sequentem versum sacerdos cantabit ter faciendo cum manu crucem in fonte.*]

7. *Fac interna fontis huius
sacratum mysterium,
Qui profluxit cum cruore
sacro Christi corpore.*

Rex sanctorum angelorum.

8. *Mitte sanctum nunc amborum
spiritum paraclitum
In hanc plebem, quam recentem
fons baptismi parturit.*

Totum mundum adiuva.

9. *Ut laetetur mater sancta
tota nunc ecclesia
Ex profectu nascentis
tantae multitudinis.*

Rex sanctorum angelorum.

10. *Praesta, patris atque nati
compar sancte spiritus,
Ut te solum semper omni
diligamus tempore.*

Totum mundum adiuva.

Versiculus:

Præsten:

Domine apud te est fons vite.

Koret svarer:

Et in lumine tuo videbimus lumen.

Efter det sidste vers står vor fonteinskription som versiculus. Dog begynder det ikke som i Vulgata med *QVONIAM*, men med: *DOMINE apud te est fons vite. Et in lumine tuo videbimus lumen.* – Denne hymne, som altså er udeladt i *Missale Romanum*, var velkendt i ritualbøger fra nordisk middelalder, se [18] først og frem-

mest håndskriftmanuallet fra Notmark (NM), Odense stift, og LASI. Alle mangler St. Gallen verset no. 3, og HM har kun de tre af versene (1, 2 og 4). – Se nærmere under[19]. Alle steder efterfulgt af det nævnte slutversiculus: Domine apud te est o.s.v. G.M. Dreves: Lateinische Hymnendichter des Mittelalters: L, s. 242–243 har alle vers men mangler versiculus. Som forfatter nævnes, dog med forbehold, Ratpertus, St. Gallen, død efter 884.

Hymnen blev sunget påskelørdag og pinselørdag ved dåbsvandets indvielse. Disse var i oldkirken de dage, hvor katekumerne fortrinsvis blev døbt af biskopperne.

Da der efterhånden var mange, som skulle døbes, begyndte man lørdag eftermiddag og fortsatte til midnat, ja til helt hen på morgenstunden.

Gudstjenesten på påskelørdag falder i flere dele. Først indvies den nye ild og påskelyset som billede på Christi opstandelse, thi han er Kærlighedens ild og Verdens lys. Derefter følger læsningen af tolv profetier fra det gamle testamente. Ved indvielsen af dåbsvandet og den derpå i gamle dage følgende dåbshandling mindes vi om, at de kristne er begravede med Christus i dåben til døden og skal opstå med ham til livet. Herefter synges Litaniet til alle Helgen, og der læses dagens messe, under hvilken klokkerne, der har tiet siden Skærtorsdags Gloria, atter lyder. Endelig slutter gudstjenesten med den højtidelige Vesper[20].

En kortfattet beskrivelse af disse liturgiske handlinger vil være hensigtsmæssig for forståelsen af vort emne. –

Udenfor kirkedøren begynder præsten og diakonen *benedictio ignis novi*. Der slås ild på gammeldags vis med stål og sten. – Stenen er et billede på Kristi grav, og gnisten er billedet på Kristus verdens lys, der gik frem af klippegraven. – Efter at noget kul er tændt med den nye ild, indvies denne: »*Novum hunc ignem sanctifica.*»

Påskelyset indvies. I forvejen er indgraveret 5 huller (*quinque foramina precauta*) i påskelyset, så de danner et kors $\frac{1}{3}$. I disse fordybninger anbringes fem røgelseskorn som tegn på Jesu fem vunder. – Præsten tænder nu påskelyset som tegn på Jesu opstandelse ved en mindre kærte, som igen er tændt ved den nye ild med

[20] Afsnit er citat fra »Messebogen« på latin og dansk, Kbh. 1926, s. 433. De følgende latinske stykker er citeret fra LASI.

ordene »*Qui licet divisus in partes, mutuati tamen luminis detrimenta non novit.*«

Processionen og påskelovsangen. Alle lys i kirken er slukket. Diakonen løfter nu påskelyset højt og synger stående: »*Lumen Christi*« og menigheden svarer: »*Deo gratias*«. Processionen af de gejstlige fortsætter op gennem kirken, medens alle lys i kirken tændes.

De gejstlige fortsætter op i koret, hvor diakonen stiller påskelyset i midten. – Herefter synger han påskelovsangen, efter traditionen tilskrives den hellige Augustin, medens alle står op:

»*Exultet iam angelica tuba celerum.*«

Herefter følger den sædvanlige præfation.

Vere dignum et justum est,

invisibilem Deum Patrem omnipotentem

Filiúmque ejus unigénitum, Dominum

nostrum Jesum Christum, toto

cordis ac mentis afféctus-et vocis

ministerio personare. - - - -

Senere beder man Den almægtige modtage aftenofferet af røgelse og samtidig frembæres det hellige voksllys, der er biens værk, at dette lys – viet til hans navns ære – må vedblive at brænde. - - -

Efter denne lange lovprisning følger profetierne, som forbinder det foregående med *benedictio fontis*. Disse læsningers antal kunne variere fra fire til tolv. De stod almindeligvis at læse i missalet, og udvalget varierede meget fra stift til stift. Missale Romanum har bl. a.: I profeti: Skabelsesberetningen (1. Mos. 1,1 – 31 og 2,1 – 2), II profeti: Syndfloden (2. Mos. 14,24 – 31 og 15,1), III profeti: Isaks ofring (1. Mos. 22) og IV profeti: Overgangen over det røde hav (5. Mos. 32,1 – 4). – Men tilsammen danner de den typologiske baggrund for dåbsvandets indvielse og dåben. – Ikke mindst i I profeti, hvor der i skabelsesberetningen tales om *verdenshavet* og *lysets tilblivelse*. Efter profetierne gik man i procession mod døbefonten, der som tidligere nævnt stod lige indenfor kirkedøren. – Til processionen var visse hymner foreskrevet, men traditionen var stærk på det enkelte sted. – I ældre tid brugte man allehelgenslitaniet (*litania omnium sanctorum*) ved processionen til døbefonten. –

I Tyskland, sandsynligvis i Salzburg stift, fremkom den før omtalte hymne: »*Rex sanctorum angelorum*«. Denne hymne blev stad-

fæstet til kirkeligt brug af pave Nicolaus III i slutningen af 1200 tallet [21].

Hymnen var særlig almindelig i Sydtyskland, men spredte sig hurtigt til andre lande, således også til Norden. Alle steder blev den anvendt under processionen ved dåbsvandets indvielse (*ad descensum fontis*).

I Liber agendarum fra Slesvig findes den med ni af de ti vers. – Flere nordiske middelalderlige manualer og missaler har optaget »Rex sanctorum«, som oftest afsluttet med: *Domine apud fons* - -, men mange steder kun med færre vers – i HM f.eks. kun tre. (I Hemsjö kirke var der ikke langt fra koret til døbefonten). Tidligere havde man anvendt allehelgenslitaniien, men senere er begge hymner blevet brugt også i forening ved *benedictio fontis* [22].

Der var næsten altid variationer af anden art imellem de nordiske manualer eller agender, såsom skrive og stavemåde, ombytning og udeladelse af responsoriet, ord m.m.

Men tilbage til påskelørdagsmessen i Liber agendarum fra Slesvig:

Oremus.

OMnipotens sempiterna deus.

adesto magne pietatis tue

minesterijs: adesto sacramentis:

Præsten beder videre, om Sønnens ånd må komme til folket, der skal fødes Gud af døbefonten.

Og senere:

Vere dignum et iustum est equum

et salutare. Nos tibi semper et

vbique gratias agere. - - - - -

etiam ad preces nostras aures tue

pietatis inclines.

I. (NM har her: [*Hic suffla modo crucis*])[23].

Deus cuius. spiritus super aquas inter

ipsa mundi primordia ferebatur:

ut iam tue virtutem sanctificationis

aquarum natura conciperet.

- - - - -

[21] HM, s. 126 nederst.

[22] HM, s. 127.

[23] NM 1970, s. 91, linie 20.

*ciuitatem tuam fontemque baptismatis
aperis toto orbe terrarum gentibus
innouandis vt tue maiestatis imperio
sumat vnigeniti tui gratiam de
sp̄ritu sancto.*

II. [*Hic diuidat aquam in modum crusis
cum manu quatuor digitis pollice +
erecto.*]

*Qui hanc + aquam regenerandis hominibus
preparatam / archana sui luminis
ad mixtione fecundet / vt sanctificatione
concepta ab immaculato diuini fontis
vtero: in nouam renatam creaturam progenies
celestis emergat. Et quos aut sexus in
corpore aut etas discernit in tempore:
omnes in vnam pariet gratiam
mater infantiam.*

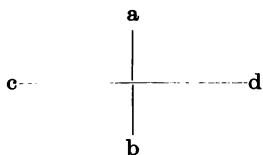
Videre bedes: at disse, af fontelivmoderen fødte børn, ikke
må rammes af djævelens ondskab, der truer alle vegne.

III. [*Hic iterum tangat aquam manu in modum
crusis dicens:*]

*Sit hec sancta + et innocens creatura
libera ab omni impugnationis incursu et
totius nequitie purgata discessu.*

*Per deum sanctum + qui te in principio
verbo separauit ab arida
qui te de paradiso manare.*

IV. [*Hic effundat aquam in hunc modum extra oras
baptisterii Primo ad orientem. Secundo ad
occidentem. Tertio ad aquilonem. Quarto
ad meridiem.*]

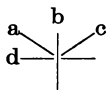

*et in quatuor fluminibus totam terram
rigare precepit. - - - -
christum filium eius vnicum dominum
nostrum qui te in chana galilee signo
ad mirabili sua potentia conuertit
in vinum.*

- V. [*Hic effunditur vinum per modum crucis
de ampulla.*]
*Qui pedibus super te ambulauit et a
iohane in iordane in te baptizatus est. - - - -
Ite docete omnes gentes baptizates eos.
In nomine patris et filij et spiritus sancti.
[Hic mutet vocem quasi legendo.]
Hec nobis precepta seruantibus.*

- VI. [*Hic ter sufflat dicens.*]
*Tu deus + clemens adesto. Tu benignus
+ aspira. Tu has + simplices aquas
tuo ore benedicito*
Efter at præsten har læst denne tekst tre gange, fortsætter
han messen og beder om de døbte sjæles renselse.
[*Submissa voce sine notis dicat.*]
Per dominum nostrum iesum christum etc.

- VII. [*Hic sacerdos deponat cereum in fontem faciendo
cum cereo tale signum cantando.*]

*Descendat in hanc plenitudinem fontis
virtus spiritus tui.
[adiungat statim submissa voce dicendo]
Totamque aque huius substantiam regenerandi
fecundet effectu.*

- VIII. [*Et sufflet aquam in modum crucis.
Secundo cantet.*]
Descendat etc. - - - -

[*statimque*]
Totamque aque - - - -

IX. [*vt prius, sufflatque in aquam vt prius Tertio.*]

Descendat: - - - - -

[*dicatque.*]

Totamque aque - - - - -

Til sidst synger han om syndernes aftvætning, så mennesket atter kan fremstå rent og uskyldigt, fornyet i sin oprindelige herlighed.

Per eundem dominum nostrum iesum christum filium tuum qui tecum viuit et regnat in vnitare spiritus sancti deus per omnia secula seculorum Amen.

[*Postea thurificetur aqua baptis.*

X. *Hic mittat crisma in fontem in modum cruris et dicat.*]

Sancti + ficetur ad orientem.

Et fecum + detur ad occidentem

fons + iste ad aquilonem.

hoc salutifero + crismate ad meridiem.

In nomine patris: et fillii: et spiritus sancti Amen.

[*Uerum est si crisma adest Si non: tunc imponetur congruo die post.*

Deinde cantatur letania vt sequitur.]

Når man arbejder med Ø.Hornum inskriptionen bliver man hurtigt klar over, at den »arkitektonisk« fremtræder på en særlig måde. De to verslinier adskilles ved to tegn, som begyndelse og afslutning *et* kors og i midten *en* prik. – Korset og prikken ligger diametralt modsat hinanden i cirkelringen, svarende til fonteranden. D.v.s. at denne diameter deler fonten og teksten i to halvdele, der indeholder hver sin verslinie. Endvidere er lyshullet anbragt på *midten* af den anden cirkelbue. – Det diametralt modsatte punkt svarer omtrent til ordet TE, der befinder sig nogenlunde udfør mellemrummet mellem to løvehoveder. Fig. 1.

Helt geometrisk nøjagtigt er det ikke, men det er dog klart, at

denne opbygning af teksten må være bevidst og tilsigtet. Man fornemmer, hvorledes tekstforfatteren, som også har planlagt og indhugget majusklerne, har bestræbt sig for at få puslespillet til at passe. – Der er i første halvcirkelbue 24 majuskler og i den anden 23 + et lyshul, der nogenlunde svarer til en majuskelplads, d.v.s. ialt 24 – altså samme antal i begge bue-halvdele.

Mellemrummene mellem ordene er der ikke taget hensyn til, det hele går nærmest i et. I 3' kvadrant er der 13 bogstaver, d.v.s. overvægt – det er på forhånd givet af hensyn til symbolikken. I sidste kvadrant har det knebet med at få det til at passe, derfor abbreviationerne, men så har det til gengæld været ved at blive for småt med bogstaver, hvorfor slutnings-orne er gjort bredere, og den mod venstre vendende korsarm i korstegnet er gjort længere for at udfylde det opståede tomrum. Formentlig har tankegangen været følgende: Først er den mest præsentable udvendige flade på døbefonten valgt: de to antitetiske løver. Midten af mellemrummet mellem deres hoveder svarer til E'et i TE. Lyshullet anbringes diametralt heroverfor, således at lyset vil spejle sig i dåbsvandet, når man står foran de to løvehoveder. – Resten følger geometrisk af sig selv, idet man finder den diameter, som er vinkelret på den førstnævnte. Fig. 3.

Meningen med det hele er, som altid i *sancta ecclesia catholica*, at forstærke symbolikken. Teksten: Quoniam apud te est fons vite er indlysende på en døbefont, og et in lumine tuo ● videbimus lumen er lige så oplagt, når man anbringer en tændt kærte midt i skriften, efter lumine tuo så den kan spejle sig i vandet og derved billedliggøre ordenes dobbelthed i teksten: i dit lys skuer vi lys.

Når jeg har refereret benedictio fontis, er det for at vise, hvor nøje tankegangen heri danner baggrund for Ø.Hornum fonten og dens inskription.

Læser man de gamle tekster fra påskevigilien, må man beundre den skønhed og inderlige fromhed, hvormed de er forfattet. Perlerne imellem dem bliver dog dåbsvandets indvielse, og fonteinskriptionen i Ø.Hornum drages derved ind i samme plan.

Rent symbol-teknisk danner også de to før omtalte diametre, vinkelret på hinanden stående, et kors, hvilket ganske svarer til liturgien: benedictio fontis, hvor der ikke mindre end 10 gange (markeret I – X) refereres til en handling, som gøres ad modum crusis. Men desuden er korset orienteret efter verdenshjørnerne: IV og IX, hvor de fire paradysfloder flyder ud til hver sit verdens-

hjørne. Da solen står op i øst, hvorfra man venter Herrens genkomst, er det naturligt, at fonten står orienteret efter verdenshjørnerne med den tændte kærte, lumen Christi, vendt mod øst (Matt. 24,27). Udover disse ti nævnte tilfælde skal erindres handlingsindsuddet mellem vers 6 og 7 i »Rex sanctorum« (s. 9), hvor præsten tre gange skal slå kors i vandet med hånden. –

Allerede i oldkirken blev dåbsbassinet eller døbefonten symboliseret på to måder. Enten skete det som graven, Romerbrevet 6, 3–5: »Eller ved I ikke, at alle vi, som blev døbt til Kristus Jesus, blev døbt til hans død? Vi blev altså begravet med ham ved dåben til døden, for at, som Kristus blev opvakt fra de døde ved Faderens herlighed, således skal også vi leve et helt nyt liv. Thi vi er sammen voksede med ham ved en død, der ligner hans.«

I Middelhavsområdet er gjort adskillige arkæologiske fund af meget gamle korsformede baptisteriebassiner, hvor katekumenerne i dåben blev symbolsk korsfæstet, død og begravet (*immersio*) med Kristus men genopstod (*emersio*) med ham (Kolossenserbrevet 2, 10–12). – Eller også er fonten blevet opfattet som moders liv, Johs. 3, 3–5: »Sandelig, sandelig siger jeg dig, ingen kan se Guds rige, hvis han ikke bliver født på ny.« Nikodemus siger til ham: »Hvorledes kan et menneske fødes, når det er gammelt. Det kan da ikke for anden gang komme ind i sin moders liv og fødes?«. Jesus svarede: »Sandelig, sandelig siger jeg dig, ingen kan komme ind i Guds rige, hvis han ikke bliver født af vand og ånd.« samt Johs. 1, 12–13[24].

Den sidste måde at se fonten på kommer stærkt frem i *benedictio fontis*, hvor meget handler om Helligåndens guddommelige befrugtning af det uplettede skød (døbefonten): *concepta ab immaculatio diuini fontis utero*. Det skal nævnes, at vi i Danmark har en uterusfont i V. Egede, meget interessant behandlet i Kirkehistoriske samlinger 1970 af Frans Carlsson: *Mater Ecclesia* – et tolkningsforsøg af døbefonten i V. Egede kirke. – Som jeg senere vil omtale på anden måde, er også hele »mysteriet« her søgt anskueliggjort ved brug af menneskelige billeder. Dette gælder således påskelysets nedsækning i fontevandet tre gange, hver gang lidt dybere. Tre gange bedes også, først med hviskende, senere med stigende stemme, om at Helligåndens kraft må komme ned i døbefontens vand og befrugte det med genfødelsens kraft. Lidt senere udgydes

[24] Bedard, Walter M.: *The Symbolism of the Baptismal Font in Early Christian Thought*, Washington 1951, s. 2 f.

crisma in modum cruris mod de fire verdenshjørner. Fra gammel tid har dette skulle symbolisere den befrugtende sæd. Mere enkelt kan det vel næppe billedliggøres. – Kirken er her som altid, når den er bedst, meget menneskelig – i lighed med dens stifter når Han fortalte lignelser.

Umiddelbart kunne man jo nok idag fristes til at udbryde et: »Honi soit, qui mal y pense«. – Ihvert fald de ældre af os. Men sådan var tankegangen ikke i middelalderen, hvor man var langt mere realistisk. Noget andet er, at hele dette frugtbarhedsindslag og exorcismerne sandsynligvis er levn fra hedensk tid.[25] Problemet behandles meget indgående og interessant af C. G. Jung i »Psykologi og religion« (oversat fra »Psychologie und Religion« (Rascher Verlag, Zürich)), kap. III: Et naturligt symbols historie og psykologi. *Benedictio fontis* ritualet nævnes specielt s. 116 (Gyldendals uglebøger 1968). – Se endvidere TULChW: Cap VIII s. 124 »or may ultimately have derived from the pagan purification ceremonies described earlier. - -«

Efter disse betragtninger vil det være naturligt at tænke på, hvorfra inskriptionsforfatteren har fået sin inspiration. Det kunne være fristende nok at tænke, at han var en god teolog, der kendte sin *Vulgata* godt, så ideen var vokset ud af hans egen personlighed. Dette er dog næppe tilfældet. – Som sagt har hymnen »*Rex sanctorum*« med sit slutversiculus, der næsten er identisk med indskriften, været godt kendt rundt omkring i middelalderens forskellige stifter, med Sl. ritualet og NM (hjemhørende i Odense stift) som de nærmeste, for Ø.Hornum, kendte tilfælde.

Endvidere må det fremhæves, at indskriften er opbygget med henblik på *benedictio fontis*. – Lyset kan næppe være det store påskelys, som er langt større og identisk med fontelyset, som står ved siden af, men antagelig den mindre kærte, som neofyten får overrakt af præsten. Dens tykkelse passer godt til hullet i fonte-

[25] DT, s. 260: Fremde Einflüsse, aus gallikanischem Gebiet und dem Osten, sind in verschiedenen Etappen mit altrömischen Traditionen zu einer nicht leicht durchschaubaren Verbindung von Exorzismen, Segnungen und Anrufungen verschmolzen worden, die am Ende als eine grosse Epiklese über dem Wasser erscheint. Spätere Riten wie die Einsenkung der Osterkerze, Eingiessen des Chrisma, des Anhauchen des Wassers und die Kreuzzeichen über ihm sollten diesen Eindruck noch verstärken. Insoweit ist der Weg der Wasserweihe in Rom durchaus der Entwicklung im Orient zu vergleichen. Der Unterschied tritt erst heraus, wenn wir nach der Bedeutung der Wasserweihe für die Taufe fragen. Das wird aber noch nicht in der alten Kirche, sondern erst im Mittelalter deutlich werden.

randen. – Endvidere er den beskrevne korsformede opbygning af majuskelinskriftioneren fremstillet med henblik på liturgien, hvori korstegnet forekommer ti gange. – Det må derfor være »Rex sanctorum« hymnens slutversiculus, der har inspireret inskriptionsforfatteren.

Men hvad så med hymnens: *Domine* contra *Vulgatas: Quoniam*, der begge – hver for sig – er begyndelsesord i vor tekst? – Her skal det kun oplyses, at findes *Quoniam* i stedet for *Domine* i »Rex sanctorum«, så er det så langt borte fra Danmark og Norden, at det ingen betydning kan have haft for udformningen i Ø.Hornum. Man kan således kun konkludere, at selvom skribenten har haft sit forbillede i manualet med *Domine*, så har han kendt sin *Vulgata* og tillige været latinkyndig, da teksten er fejlfri både med hensyn til ortografi og grammatik, hvilket de gamle manualer og missaler langtfra altid er. At han har valgt det oprindelige *Quoniam* kommer måske også på linie med den omhyggelige forberedelse og tekstkorrekte udførelse af inskriptionen.

Hidtil har vi betragtet vor inskription udfra den gamle latinske litteratur. – Interessant ville det også være at se på, hvad der ellers er af arkæologisk materiale, som kunne belyse vort emne. Det må nævnes, at Mackeprang i D.M.D har et afsnit om signerede og indskrevne døbefonte (s. 43–46) og Tynell tilsvarende i S.M.D. (s. 185–187) hvor Bjäresjö fonten er beskrevet (s. 51–52)[26]. Som tidligere omtalt er denne font meget skrift-dygtigt indhugget, men bogstaverne er der vendt op og ned på. – Der er syv arkader med felter, der indeholder bibelske billeder. Et af dem forestiller Jesu dåb. Fig. 4. Jesus med korsglorie sidder på hug i en bægerformet og ringstatteret døbefont (*submersio*). Til venstre står jomfru Maria med Jesu klæder, og til højre står Johannes døbereren. Begge har helgenlorie om hovedet. – Over Jesus ses en stjernesol i stedet for den traditionelle due. Stjernen, der iøvrigt går igen flere steder på andre skånske fonte + Åkirkebyfonten og på vore gyldne altre, skal altså her symbolisere Helligånden. Dåben i Bjäresjö er øjen-synlig ved sin afslutning, idet Johannes med sin højre hånd griber Jesus om hans venstre håndled og trykker ham med venstre hånd en endnu ikke tændt kærte i hånden. I højre hånd holder Jesus et kors. Egentlig virker det hele lidt pudsig på os idag i det 20. årh. – Utvivlsomt har kunstneren her haft en højst meningsfyldt inten-

[26] SMD, s. 12 dateres fonten til tiden før 1190.

tion. Han har villet fremstille Kristi dåb, som er noget af det mest uforståelige i evangelierne. Johannes, som døbte med vand til omvendelse og syndernes forladelse (Matt. 3, 11), protesterede først mod at døbe den syndfrie Jesus, det var for ham absurd. Han gik dog med dertil, da Jesus insisterede derpå. Under handlingen griber Vorherre derfor selv ind og sender Helligånden – i Bjäresjö fremstillet som en stjernesol. – Det har derfor været billedhuggerens mening eller de gejstliges, som har inspireret ham, at fremstille det hele så letfatteligt for beskueren: at Jesus bliver gjort så dagligdags og menneskelig – solidarisk som mulig.

Derfor foregår dåben i en ganske almindelig døbefont, og derfor får Jesus, som alle andre dåbskandidater, overrakt en kærte. Den er ganske vist endnu ikke tændt, hvad den ellers plejer at være, men det bliver den straks ved det himmelske lys, der for tilfældet ikke er en due på denne fremstilling. Som tidligere beskrevet hører påske- eller dåbslyset »*lumen cristi*« med ved alle katolske dåbs-handlinger. Det kors, Jesus holder i højre hånd, skal ligeledes gengive det fontekors, som i middelalderen hørte til ved døbefonte[27] og skal naturligvis minde om det Golgata som forestod. Eller som kort sagt i *Biblia pauperum: Dum baptizatur Christus, baptisma sacratur*[28].

Et andet eksempel på afbildning af Jesu dåb i en døbefont har vi i Ellinge fonten, Vinding herred ved Nyborg (D.M.D. fig. 476, s. 374) men her langtfra så festligt udformet som i Bjäresjö[29].

I Skåne har vi ialt 6 fonte med fremstilling af Jesu dåb. Foruden Bjäresjö fonten har de andre 5 »dåben i Jordan«. Interessant er det, at på 4 af disse 6 fonte er der billeder af de hellige tre konger (*Epifanien*). Dertil kommer 3 med fremstilling af Epifanien alene + Åkirkeby fonten, der har Epifanien men ingen dåb. Åkirkeby fonten slutter sig nær til Skåne-fontene[30]. Alt dette er et særkende for tidlig middelaldermanifestation, som stammer helt tilbage fra hellenistisk tid i Ægypten. Her havde man den 6. januar

[27] KLNMI III sp. 244.

[28] KLNMI III sp. 422.

[29] I Faxe kirke findes et kalkmaleri, der også forestiller Jesu dåb. Man ser her to tjenende engle, holdende hver sit store lys, et på hver side af Jesus og Johannes. Der er slet ikke gjort forsøg på at fremstille lysgivning, men det hele ser meget pynteligt ud, måske kan det dog have relation til de to store lys, der omtales: TULCh.W., Cap. VIII, s. 126: »The two large candles were carried in the procession«.

[30] DMD: s. 370 f.

fejret solhvervsfest, hvor en jomfru havde født lysguden Aion. Dette omdannedes senere til Kristi fødsel og blev navngivet »Epifani«, hvilket vil sige Jesu fremtræden blandt mennesker, fra hans dåb at regne.

Siden det 4. århundrede fejredes epifanifesten overalt i det østlige. I Rom fejrede man samtidig *dies natalis soli invicti* den 25. dec. – Dette forvandlede til *dies natalis Christi*.

Disse to skikke bredte sig hurtigt til hinandens områder. Epifanifesten blev til Kristi dåbsfest[31]. – I Vesten blev det til de vise mænd, der ofrede til Jesusbarnet. – Over Gallien bredte alt dette sig trods modstand fra Rom til Norden. – Efterhånden havde der udspundet sig talrige livlige og folkekære sagntraditioner omkring de hellige tre konger. De blev dyrket og fortolket med livlig fantasi, ikke mindst i Sverige, hvor epifanifesten blev til »Trettondedagen« med senere tiders »Stjärngossetåg«. Altsammen havde det noget at gøre med lyset fra himmelen, men vigtigst for vort emne er, at epifanidagen blev en af dåbsdagene. Derfor er der så mange hellig tre konger + Jesu dåb-fremstillinger på vore gamle danske fonte.

Som al epigrafisk datering er det også vanskeligt at tidsfæste inskriptionen på Ø.Hornumfonten. Epigrafisk set må man først og fremmest sige, at skriften som helhed består af romerske majuskler, skrevet ganske stregformet uden pyntende fortykkelser og sving, som i senere tiders indskrifter, hvilket peger på en tidlig periode. De fleste af bogstaverne er formet, så de både kunne være tidlige og sene. Enkelte træk bør fremhæves. Den klassiske versal E findes både som åbent E og lukket foroven E, men også som rundt e hvilket findes i hele perioden. Den klassiske versal M findes både med lodrette sidelinier: M, men samtidig og hyppigere som den tidlige unicialform O – Alt i alt peger det imod tidlig middelalder[32].

Den inskription, som synes mest lig, forekommer mig at være, dog med mindre afvigelser, den ligeledes stregformede inskription på Bayeux-tapetet, der livfuldt skildrer begivenhederne omkring Vilhelm Erobrerens invasion over Kanalen til England 1066. Forarbejdningen af tapetet angives almindeligvis til årene omkring

[31] KIR: s. 285.

[32] Bæksted, Anders: Danske indskrifter, Kbh. 1968, s. 20–57.

1100. – Ja, skriftstilen i de to tilfælde er næsten forbløffende ens[33].

Alt i alt kan man således sige, at vor fonteinskriftion efter al sandsynlighed stammer fra den tidlige middelalder, formentlig omkring år 1100.

Med hensyn til lyshullet[34] må det siges, at vi ikke kan hente noget tidsmæssigt udover, at det som anført er indhugget samtidig med teksten. Lysgivnings-skikken finder sted den dag i dag i Romerkirken. I den ortodokse kirke har der fra gammel tid været anbragt tre små kærter ved kanten af døbefonten, som er ret stor og dyb, da dåben foregår submersio af de nøgne, ofte lidt større børn. Efter reformationen i Danmark havde man i mange år bevaret lysgivning, som Hans Tausen tog med fra Romerkirken. Om dette står i *Dagligt liv i Norden*: Troels-Lund, 1969, IV s. 356: Siden skal præsten give barnet et lys i hånden, sigende: »Annam dette tændte lys og bevar din dåb ustraffelig på det, at når Herren kommer og farer heden til sit bryllup, du da må være redebon at gå hannem imod med alle hans engle og leve siden evindeligt med hannem! Guds fred være med dig!« Fadderne: »Amen«. – Skikken blev imidlertid forbudt sammen med salvningen. Den forsvandt dog først helt i løbet af de næste par hundrede år. At skikken forsvandt var egentlig synd - -

Det bør nævnes, at Luther i sin dåbsliturgi »Das Taufbüchlein von 1523« havde bevaret flere skikke fra Romerkirken, deriblandt lysgivningen: s. 14 (Überreichung der Taufkerze) Nimm diese brennende Fackel und bewahre deine Taufe unsterblich, auf das, wenn der Herr kommt zur Hochzeit, du ihm mögest entgegengehen samt den Heiligen in den himmlischen Saal und das ewige Leben

[33] Bayeuxtapetet afb. f.eks.: Danmarks historie, Politikens forlag 1962, II, s. 420, 421, 429, 438–39 og 471–73.

[34] Det må formentlig bero på en fejlvurdering, når der i »De danske Kirker« bd. 11.: Himmerland, (Gad 1968) under Ø.Hornum kirke s. 270 står: og på randen en meget usædvanlig majuskel/indskrift, der vistnok kan læses som: »Quoniam apud te est fons vite e(t) i(n) lumine tuo videbim(us) lum(en)« – »Thi hos dig er livets kilde og i dit lys skal vi skue lyset« (Sl. 36,10) (Mackeprang, D.45.216 ff. og flere steder – læsningen suppleret af E. Rump 1958). Det skal tilføjes at omtale af lyshullet + det dertil hørende lys, som allerede beskrevet af mig i kronikken 1958[1], ganske undlades. Jeg tror, jeg bedst kan karakterisere foranbeskrevne ved at citere et stykke af et brev skrevet af Mackeprang til mig dateret: Ordruphøjvej 40, 10/12 (1958). »Til Lykke med Tydningen af Ø.Hornum-Indskriften«. - - - - Brevet var et svar på tilsendelse af kronikken i A.B.

habest. Amen [35]. Da denne liturgi blev mødt med ret stor kritik fra hans tilhængere, udgav han en ny: »Taufbuchlein von 1526«, hvor flere ting var blevet slettet, bl. a. lysgivningen [36].

Almindeligvis anses det, at lysgivning efter dåben stammer fra oldkirken [37]. Det var skik, at alle kristne gik med brændende kærter i påskevigilie-messen. Da katekumenerne skulle døbes ved denne lejlighed, fik også de lys efter dåben, som de andre kristne havde det. Dette udviklede sig til en skik allerede i det 4. århundrede [38].

The Inscription on the Font in Oester Hornum.

In Western Himmerland, Jutland, the Oester Hornum church is situated. Its baptismal font has a remarkable majuscule inscription on the rim of the font. The inscription is almost illegibly carved (fig. 2.), and has therefore not been fully deciphered and explained during later research. Because of the superficial carving the letters must be presumed to have been painted.

The author has deciphered the text and published it in 1958 (footnote 1).

In its entirety the text says:

✠ QVONIAO APVD TE EST FONVS VITE • ET IN
LVMINE TVO • VIDEBIO LVON ✠

Near the • there is a hole in the stone shaped like a holder of a candle, which also is quite in accordance with the symbolism after »and in your light«. As further it has been a practice ever since the primitive Church after every Roman-Catholic christening ceremony to light a candle for the newly baptized, the picture fits very well.

The text comes from the Vulgate: psalm XXXV, 10: »For with

[35] DT s. 358.

[36] DT s. 359 f.

[37] Eisenhofer, Ludw.: Handbuch der katholischen Liturgik, 1933. II: s. 263 f. Mere udførligt i TULChW., Cap. VIII: Lights in Baptism.

[38] Nærværende artikel vil også blive offentliggjort i Historisk samfund for Aalborg amt, 1972: »Fra Himmerland og Kjær herred« i noget udvidet form, specielt hvad angår de latinske tekster, der alle vil blive oversat til dansk.

thee is the fountain of life, and in thy light we shall see light«, – [39]. The first verse is clear around a baptismal water. The second verse is just as symbolically clear when one thinks of the wax candle being mirrored in the water.

Searching further I found that the majuscule inscription existed as versiculus after »Rex sanctorum angelorum« yet as »*Domine apud te est fons vite*« etc. – Rex sanctorum is a hymn which was sung ad descensum fontis at the Easter vigil in the early Middle-Ages. Later it has been left out of Missales Romanum. In the article the rather lengthy mediaeval baptismal ritual is shortly gone through. Benedictio fontis is described thoroughly in order to show that the baptismal water in the font during the consecration, which traditionally took place on Easter eve, was divided 10 times by the priest ad modum cruris: by the hand, by blowing, and by pouring crisma or oil or wine into the font.

This corresponds to the geometrical construction of our font inscription (fig. 3.). According to the first prophesy (Genesis, chapt. 1, 1–31, chapt. 2, 1–2) the cross is oriented after the points of the compass with the light from the East, from where the Second Coming can be expected.

The sinking of the Easter candle (Lumini Christi) three times into the baptismal water, which has a strong sexual touch, the pouring of the fertilizing crisma, wine, and oil during benedictio fontis as well as the exorcisms are referred and described under foot-note 25. Reference is made to C.G. Jung's treatment of benedictio fontis in »Psychologie und Religion« (Rascher Verlag, Zürich) and to D.R. Dendy »The Use of Lights in Christian Worship«, especially chapt. 8, Lights in Baptism.

An old mediaeval relief on the Bjäresjö font in Scania (old Danish area) is mentioned in the article. It represents the baptism of Jesus in a cup-shaped font (fig. 4). St. John the Baptist gives a candle to Jesus according to the usual ritual practice.

At the end a short epigraphic treatment of the inscription is given. The stroke formed majuscules are being compared with the corresponding ones on the Bayeux tapestry and is suggested to date back to about year 1100.

[39] The former translation. – The new one: Salm: 36, 9: »For with thee is the fountain of life, and in thy light we are bathed with light«. –